

Подібні колективні общини були досить поширені в Греції з давніх часів. Але на Боспорі II – початку III століття в синоди збирає людей ідея Єдиного Бога. Є також написи, де члени фіасу зуть себе братами. В таких написах, як правило, в перелік не вносяться посадові особи, що вказує на рівність членів синоду. Ідея братерства в силу визнання єдиного божества – це вже чисто християнська, яка не належить ні грецьким, ні іудейським релігійним громадам.

Ми сьогодні не знаємо, який зміст вкладався в поняття Бога найвищого. Але це ще не християнський Бог в іпостасі Ісуса Христа, але це вже єдиний Бог, який зрікся клопітного життя олімпійських кумирів. Не випадково саме серед поховань прихильників цього єдиного Бога дореволюційні археологи знайшли найперші відомості про першохристиян у Криму.

Вже на початку IV століття в Пантикапеї існували три окремі християнські некрополі. Відомо, що Боспорський єпископ Кадм брав участь в роботі I Вселенського собору 325 року. А херсонеський єпископ Єферій приймав участь у роботі лише II Вселенського собору 381 року. Сан голови Боспорської єпархії був протягом століть вище Херсонеської. Життя семи єпископів херсонеських свідчать, що в IV столітті “тугі на віру” мешканці Херсонесу жорстоко розправилися з цими мучениками.

С.Головащенко (Київ)

ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ЦЕРКОВНО-ДЕРЖАВНИХ СТОСУНКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

Самобутнє і водночас цивілізоване впорядкування суспільного (в тому числі і релігійного) життя в Україні вимагає органічної інтеграції традиційних укладів до сучасної внутрішньої та геополітичної ситуації. Маючи підґрунтям в означеному процесі певні цінності, які прийнято вважати за універсальні (в даному випадку це свобода віровизнання, принципи світської держави та відокремлення церкви від держави), все ж не можемо уникнути аналізу проблем, що виникають об'єктивно при втіленні тих чи інших цивілізованих норм в місцевому культурно-

суспільно-політичному контексті. Це стосується вижначення міри абсолютності таких цінностей (з урахуванням джерел та умов їх формування), а також гарантій та конкретних механізмів забезпечення їхньої чинності та життєспроможності на вітчизняному терені.

Сьогодні нам судиться успадкувати певну традицію церковно-державних стосунків, що сформувалися в Європі (в епіцентрі т.зв. “християнського світу”) Новим часом та Реформацією. Розвиток політико-державних форм від феодальних до буржуазних через революційно-республіканські та реакційно-абсолютистські політичні утворення зумовлював співіснування та взаємодію унітарних та федералістських систем державного впорядкування, авторитарних та демократичних політичних режимів. Наявні тогочасні в Європі типи інституціоналізованої релігійності, функціонуючи в означених суспільно-політичних умовах, сформували певні культурно-конфесійні ареали – “католицький світ”, “протестантський” та “православний”. Склалися принаймні три моделі церковно-державних стосунків (або взаємодії). Унітарно-абсолютистська репрезентувалася лютерансько-англіканською традицією в ряді країн протестантського ареалу та “православним світом”, особливо Російською імперією: одержавлення церкви та “оцерковлення” держави; ідея “християнської держави” (“православного царства”) була однією з провідних політичних ідей. Партнерська модель сформувалася в католицьких країнах; ідея “католицької держави” тут також функціонувала, але була виявом папоцезаристських тенденцій з боку Ватикану. Кількасотлітня проблема суперництва європейських держав католицького ареалу, які зміцнювалися з розвитком буржуазних відносин, та найпотужнішої в світі наднаціональної церковної організації, вирішувалася системою конкордатів. Нарешті, третя модель – правний та фінансовий контроль з боку органів місцевого самоврядування без втручання урядовців у церковні справи – федералістсько-республіканський (демократичний) устрій. Це – спочатку реформатська традиція, а згодом традиція конгрегаціоналістів, що живила практично усі течії т.зв. пізнього протестантизму. Варто зазначити, що кожна з наведених тут суспільних моделей вимагала свого шляху вирішення об’єктивної по суті проблеми секуляризації суспільно-політичного та державного життя.

Україна Нового часу через унікальність свого внутрішнього та геополітичного становища, функціонування на її терені усіх основних

християнських конфесій містила у своїй суспільності елементи усіх згаданих моделей. Причому тривалий період існування, наприклад, православної церкви поза офіційним статусом, в умовах порушення структурної цілісності (безієрархічне існування на початку XVII ст., ставропігійний статус значних церковних осередків) спричинював відмінність у принципах стосунків з світською владою між різними утвореннями навіть усередині одного церковного інституту (різний часом статус єпископату, монастирів, парафій та братств). Про те, яка модель стосунків з державою стала б вирішальною, можна тільки розмірковувати, так само, як і про те, якою була би незалежна Українська держава, якби по-іншому склалося у XVII столітті. Реально ж, будучи в XVII-XVIII ст. інтегрованою до складу Російської імперії, наша суспільність засвоїла саме унітарно-абсолютистську модель державно-церковних стосунків, традиція якої не переривалася і у ХХ ст. Тому залишається актуальним аналіз проблеми здійснення класичної формули відокремлення церкви від держави в процесі вибудови державних та суспільних структур незалежної України.

В.Горбань (Полтава)

ІСТОРИЧНА ДОЛЯ ІУДАЇЗМУ В УКРАЇНІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

Вражаючою є доля іудаїзму в Україні першої третини ХХ ст.: від панівної релігії серед єврейства з багатьма тисячами закладів і їх служителів – до віри засудженої, гнаної й ізольованої від мас.

Поряд із вагомими зовнішніми причинами тої релігійної драми важливо знати й такі, які були породжені специфічним поєднанням особливостей самого іудаїзму із становищем єврейства в усьому світі і в Україні зокрема.

Характерною особливістю іудаїзму, відзначеною такими теологами, як Ж.Марітен і М.Бердяєв, була розвинута ідея соціальної справедливості. Її досягнення на землі (в хіліазмі) пов'язувалося із самовдосконаленням і піднесенням "богообраного" єврейського народу.

Разом з тим зумовлене історичними обставинами розсіяння єврейства серед народів світу перетворило іудаїзм у велику соціально-політичну силу.